

Signe Rink og de grønlandske akvareller

Af Jørgen Meldgaard

Historien om de gamle grønlandske akvareller er fortalt i mange versioner – men altid med 3 hovedpersoner: Aron fra Kangeq, Jens Kreutzmann og kunstnerens og sagnfortællernes danske »forløser«, H. J. Rink.

En mindre kendt personlighed bør frem i lyset i forbindelse med billedernes overdragelse til Grønland. Indenfor murene på Nationalmuseet har sagen heddet »*Signe Rink's Billedsamling*«, og sagens akter i et gulnet folio-læg, mærket journal nr. 337/05, indeholder en oplysende korrespondance med *Fru S. Rink*, Østerbrogade 5, stuen.

Sommeren 1905 aflægger den 70-årige Fru S. Rink et familiebesøg i København. Hun medbringer fra sit norske hjem i Kristiania en særlig rejsekuffert med 204 postkortstore billeder. Hvert enkelt er omhyggeligt opklæbet på et større ark karton, som hun har forsynet med udførlige tekster på dansk, engelsk og fransk.

Den 17. juni skriver Signe Rink sit første brev fra Østerbrogade til Hrr. Museumsdirektør, Dr. Müller, i Frede-

riksholms Kanal: »... Mit Ønske er Museumsdirektørens Tilladelse til at maatte fremlægge for Dem, som jeg mener i Museets Interesse, endeel Prøver fra en af de mærkværdigste Billedsamlinger – ethnografiske Billedsamlinger – som er til i Verden og som troligvis aldrig vil se sin Mage igjen! Den bestaar af flere Hundrede kolorerede ægte Haandtegninger...« Breve udveksles i de følgende dage, og billederne er museets ejendom, da Signe Rink den 8. juli yderligere sender »Nogle faa vejledende Bemærkninger til en grønlandsk-eskimoisk Billedsamling«. De er blevet nedskrevet i Østerbrogade efter hukommelsen, og hun beklager ikke at have haft tid til at renskrive skitsen. »Bemærkningerne« er skrevet på fem folio-ark, og hun gør udførligt rede for billedernes sammenhæng med eskimoiske sagn og deres »tilblivelsesmåde«. Som hovedperson fremhæves Aron:

»... Det var da omkring Aarene 1859–60 under vort ophold ved Kolonien *Godthaab* i Sydgrønland, at Sælhundefanger *Aron* fra Fangstpladsen, eller det forholdsvis nære Udsted,

Kangeq, en dag sendte min nu afdøde Husbond, Dr phil H. Rink – dengang Inspektør over Sydgrønland – en lille Serie udmærket vel udførte kolorerede Tegninger paa et Par stærkt tilsmudsede Papirstumper, der røbede stor Fattigdom hos Afsenderen paa denne Vare. Tegningerne ledsagedes af medfølgende lille Brev, hvis ydre Udstyr røbede det samme. Brevet lød:

Kjære Rink!

Tak for Pengene som Du sidst sendte mig for min fortælling om mine »Forfædres« Tid her i Landet. Dengang var jeg endnu ikke helt syg men kunde endnu gaae lidt paa Sælhundefangst i min Kajak, naar jeg blot holdt mig heromkring imellem de nærmeste Øer; men nu er jeg bleven saadan at jeg kun kan blive hjemme og ligge paa Brixen den hele Dag og ingenting bestille; men saa kjedede jeg mig saa stærkt at jeg en Dag begyndte at tegne disse Billeder til Dig; og hvis Du ikke vil forsmaa dem (naugingiquvkit) og du saa vil sende mig Papir og en Blyant og en Æske med Farver saadan som den din lille Datter havde dengang da mine Been endnu var gode saa jeg kunne komme til Kolonien og besøge Jer, saa skal jeg tegne flere grønlandske Billeder til Dig som Du allesammen ikke skal betale.

Alût (= Aron)

assasiit (= hvem Du elsker)

Fra nu af myldrede det ind med Illustrationer til det ene interessante Sagnmotiv efter det andet . . .«

Dette brev må Signe Rink have haft med sig til København i 1905 i original eller i oversættelse. Originalen gemmer sig måske i et arkiv i Oslo. Desværre er

Signe Rink, 70 år gammel. Fot.: Thorkeisen, Oslo.

den danske oversættelse udateret, og formentlig har Signe Rink husket forkert, når hun – mere end 50 år efter begivenhederne – sætter brevet i forbindelse med Arons første »kolorerede tegninger på et par stærkt tilsmudsede papirstumper«. Aron malede sine første akvareller og nedskrev sine første sagn til H. J. Rink i 1858, mens han lå syg på briksen i *Kangeq*, men hans første besøg hos familien Rink finder sted den 26. juni 1859. Datoen er sikker, for dagen efter skriver Rink til oldforskeren Rafn i København:

»Igaar havde jeg et kærkomment Besøg af vor nationale Konstner Aron, som var bleven saa rask, at han kom herover i Konebaad og blev ført eller næsten baaret til Inspektørboligen, hvor jeg da ret havde Leilighed til at give ham de fornødne Bestillinger især ogsaa til at skrive flere Sagn.«

Aron fik herefter igen nogle år som »sælfanger«, men i 1863 og 1867-68 genoptager han sin virksomhed som kunstner og fortæller. Brevet, som Signe Rink citerer, er formentlig indledningen til hans sidste blomstrende periode, hvor han, trods tilbagevendende sygdom, udfolder sig som en stor kolorist (med en ny og større farvelade) – før hans karriere brat afsluttedes i 1869.

Signe Rink rejste tilbage til Kristiania i juli 1905 efter vel udført gerning. Af korrespondancen i arkivet fremgår det, at hun ihærdigt har belejret direktør Sophus Müller, der er ret forbeholden: »... Samlingen falder ikke ganske indenfor de egentlige Museumsgenstandes Omraade«, og trods sit store skriftlige arbejde med billedsamlingen afhænder hun den sluttelig for et nærmest symbolsk beløb. »Det er mig alt om at gøre at redde Billederne for Offentligheden...«, skriver hun den 27. juni, og gentager et tilbud om en »mundtlig forhandling« og en »Visit inden min Afrejse om ca. 14 Dage – i hvordan Billedsagens Afslutning end bliver. Forbindligst, S. Rink.«

Herefter har direktøren åbenbart taget imod Signe Rink – og er blevet overbevist!

Forinden har han dog i et brev gjort det klart, at 1/5 af det beløb, som hun tidligere har kunnet afhænde samlingen for til U.S.A.s Nationalmuseum i Washington, vil være »en passende Betaling for Samlingen«. Museet vil ikke »kunne foreslaa den anskaffet til en højere Pris«. Beløbet var dog så beskeden, at museumsdirektøren næppe

behøvede at »foreslå« den bevilget for en højere myndighed. Hans øverste chef havde – tilfældigvis – i en årrække været en mand, hvis navn man umiddelbart måtte få i tankerne, når man læste et brev med underskriften *Rink*. Hugo Hørring hed denne mand, en skarp jurist fra centraladministrationen, »med ry for forretningsdygtighed og intelligens« (ifølge Salmonsens Konversationsleksikon). Hørring blev indenrigsminister, finansminister og konsejlspræsident. I 1870-erne havde den unge fuldmægtig Hørring været sagsbehandler i ministeriet for planer og ansøgninger fremsendt af direktøren for Grønlands Handel om bl. a. udvikling af de grønlandske folkevalgte forstanderskaber og om oprettelsen af et Grønlænderhjem i Danmark. Han forsynede dem med NB'er i randen, udråbstegn og andre små mishagsytringer. Svarene var henholdende, direktøren blev gradvist neutraliseret. Men i 1882 lader ministeriet i meget klare vendinger direktøren forstå, at han har overskredet sin kompetence. Bl. a. har han ladet en grønlandsk håndværkerlærling på Grønlænderhjemmet beskæftige sig nogle timer om dagen med kontorarbejde...

Direktøren var H. J. Rink! Og denne skrivelse betød, at Rink gav op. Han skrev sin afskedsansøgning til kongen: »... Jeg føler mig nu meget isoleret. De Formaal, jeg har været med til at fremme, vække, hvor ringe og begrænsede de end have været, dog som enhver ny Samfundsordning Misnøje og Modstand fra forskellig Side...« H. J. Rink fik sin afsked bevilget – og Hugo Hørring blev hans efterfølger som direktør.

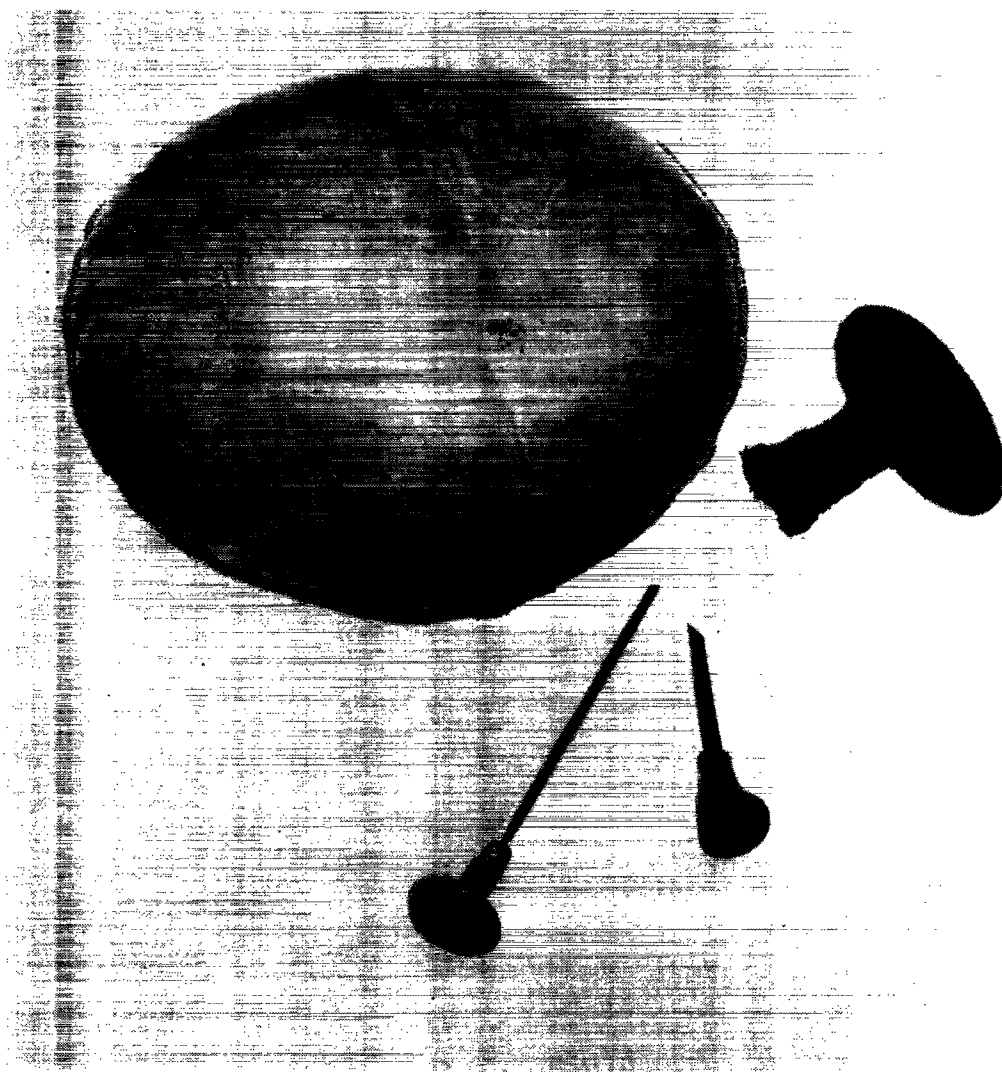
Forlovelsesbillede af den 34-årige dr. phil. Hinrich Rink og hans 17 år yngre kæreste Signe Møller.

Samme år udgav Rink et stridsskrift »Om Grønlænderne, deres Fremtid og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger«. Hørring tog udfordringen op og gik ind i en offentlig fejde med skarpe, velformulerede skrifter »Om Grønlænderne«. Senere på året forlod den bittert skuffede H. J. Rink sit fædreland sammen med Signe. Sammen byggede de et nyt hjem op i Norge, med plads til deres store arkiv af grønlandske kulturminde – deriblandt vor billedsamling.

Familien Rink og deres hjem i Kristiania er skildret af Sigrid Undset. Virksomheden fra de lykkelige og frugtbare unge år i Grønland blev genoplivet, uden en administrators besværligheder.

Hjemmet blev et centrum for eskimoforskningen. Roald Amundsen og Fridtjof Nansen kom der som venner, og H. J. Rink skrev myreflittigt på videnskabelige værker. Signe Rink skrev populære og glade bøger om Grønland: »Grønlændere«, »Danske i Grønland«, »Kolonidi-Idyller« og »Fra det Grønland, som gik«. Hun tegnede og malede.

I 1853 havde hun som 17-årig giftet sig med den 17 år ældre Hinrich Johannes, der var udnævnt til kolonibestyrer i Julianehåb. Hun var født i Grønland og datter af kolonibestyreren i Frederikshåb, Jørgen Møller, og hun voksede op fortrolig med det grønlandske sprog. Som ung beskrives hun som lille og liv-

Med sådanne redskaber udførte Aron sine berømte træsnit. Billedet stammer fra udstillingen på KNK, Grønlands Landsmuseum.

lig, fordomsfri, selskabeligt anlagt og »af et yderst moderne tilsnit«, et »fuldstændigt modstykke til sin stille, noget sky mand, der var meget høj, mager, lidt melankolsk, og asketisk mådeholden i alle henseender...« Da ægtemanden blev tyndhåret og lidt svagelig – allerede ved afrejsen fra Grønland i 1868 var

han plaget af gigt erhvervet på inspektionsrejser i åbne både – anlagde Signe Rink en gråsprængt paryk over sit kul-sortede hår for at gøre aldersforskellen mindre kendelig. Og hun klædte sig loyalt på gammeldags facon og førte sig frem som myndig hustru ved de talrige lejligheder, hvor videnskabelige hæders-

bevisninger, ordener og medaljer kom til det Rink'ske hus.

Nationalmuseets direktør har i 1905 stået overfor en personlighed, der forestod at omgås en lærd og lidt vanskelig herre, og som kendte værdien af den billed-skat, hun ønskede »sikret for offentligheden«. At det blev vort Nationalmuseum hun belejrede – trods en Hugo Hørring og andre fortrædeligheder – må nu glæde den danske og grønlandske offentlighed.

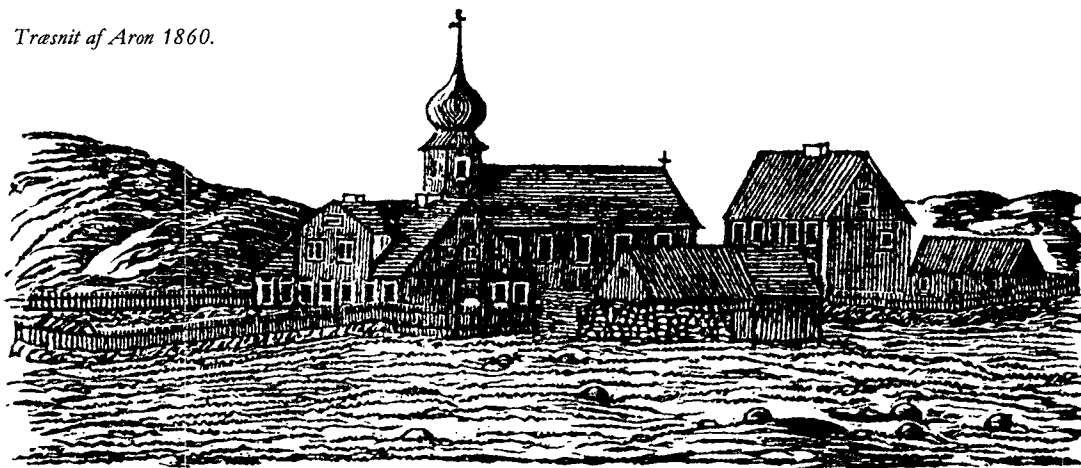
Et halvt århundrede tidligere, da Aron og Jens Kreutzmann malede billederne i Kangeq og Kangaamiut, forestod Signe det Rink'ske hjem i Godthåb. Her kunne man i årene omkring 1860 møde en lille gruppe virksomme mennesker, der kendte og respekterede grønlandsk kultur. Nogle få danskere og grønlændere havde påtaget sig at skabe mulighed for

– og tro på – en fremtid for grønlandsk kultur og sprog. Det var tiltrængt, for det grønlandske samfund var i opløsning.

Inspektørboligen blev et centrum, hvor Hinrich Rink regerede og Signe Rink samlede vennerne. I et lille kontor administrerede *han* hele landsdelen og skrev om historie, geografi og politik. I stuen organiserede *hun* diskussionerne, hvor planer blev lagt for indsamlingen af gamle sagn og nye ideer og for deres udbredelse gennem undervisning, bøger – eller den nystartede avis *Atuagagdliutit*. Og det første lille skridt tages mod selvstyre i Grønland, da Rink får startet forstanderskaber med folkevalgte repræsentanter.

I et værelse i boligen stod siden 1857 et helt lille trykkeri: ét apparat til bogtryk og ét til billeder. Herfra etablerede de grønlandske medarbejdere Rasmus

Træsnit af Aron 1860.

**KIRKEN, SEMINARIET OG INSPEKTEURBOLIGEN
VED KOLONIEN GODTHAAB.**

Berthelsen og Lars Møller forbindelsen med selv de fjerneste bopladser.

Få skridt derfra lå byens højhus, seminariet i to etager, hvor forstander Janssen var den drivende kraft. Og tæt derved Samuel Kleinschmidts selvbyggerhus, opført 1860, da han forlod Brødremenigheden i Ny Herrnhut for at leve som grønlander og arbejde for, at befolkningen kunne »genvinde sin gamle selvsikkerhed og selvrespekt«. Den lærde forsker og lærer klarede sig med ét rum til bord, seng og privat bogtrykkeri. Her producerede han sine egne skrifter, kort og bøger i den af ham selv udformede, nye grønlandske retskrivning.

I dette Godthåb skabtes en grønlandsk litterær og folkelig guldalder. Set ude fra den store verden var det dog

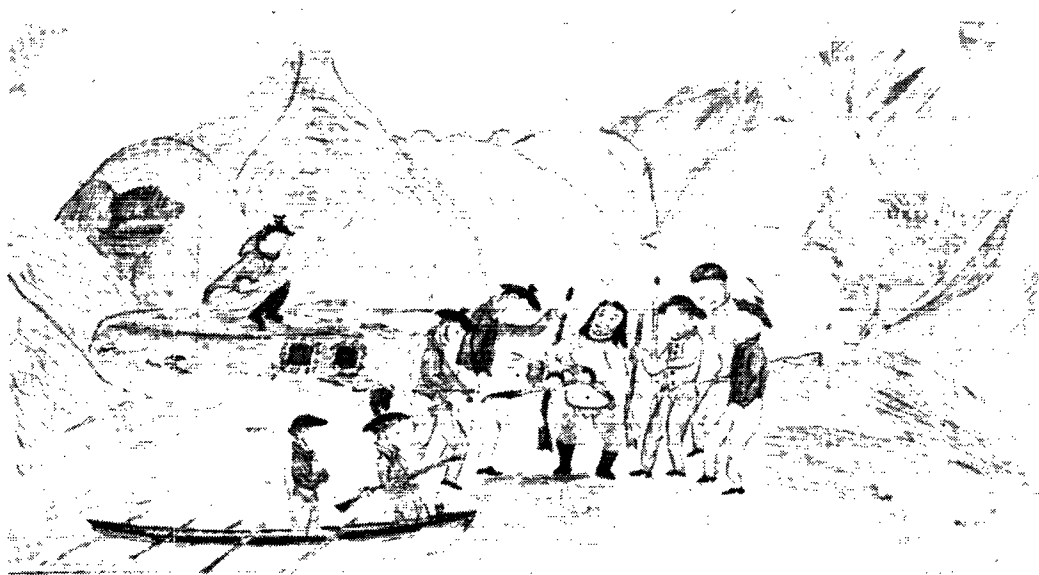
Lars Møller.

Jens Kreutzmann.

en beskeden hovedstad, hvis man talte indbyggere: Mindre end 300, heraf 20–30 danskere.

Men med troen på en fremtid for den grønlandsk-eskimoiske kultur var grundlaget til stede for samarbejdet mellem grønlandere og danske. Rasmus Berthelsen, i Signe Rinks vennekreds, udtrykte det således: »Jeg mener, den tid nu er kommet, hvor landets egne børn kan træde frem som deres landsmænds oplysere både i det verdslige og åndelige – sammen med europæere, som vil helige sig vort folks oplysning og uddannelse.« Han selv komponerede, skrev artikler og bøger, redigerede og trykte *Atuagagdliutit* de første 12 år efter starten i 1861, og passede sit faste arbejde som hjælpelærer ved seminariet.

Passagørerne i Arons og Jens Kreutzmanns akvareller. Rasmussen Berthelsen.

Akvarel af Jens Kreutzmann.

Han var med til at føre Arons og Jens Kreutzmanns værker ud til andre grøn-
lændere, og i tre vintre arbejdede han
sammen med Signe og Hinrich Rink på
oversættelser til dansk af de grønlandske
sagn.

Der er nu overført akvareller af *kunst-*
nerne Aron og Jens Kreutzmann. Men
det er betegnende, at kun ganske få er
signerede. De formidlede en fælles kul-
turarv i form af billeder og fortællinger,
og det var ofte regulært gruppearbejde.
Et samarbejde, hvor f. eks. Jens Kreutz-
mann nedskrev et sagn og lavede en
akvarel, som Aron gengav som træsnit,
og Rasmussen Berthelsen formidlede på
tryk.

Rasmus Berthelsen.

På bopladser som Arons Kangeq var der endnu o. 1860 et levende fællesskab. Meget værdifuldt *var* opløst af uforstående europæere. Det forsøgte humanisten Hinrich Rink at genoprette. Men før den frugtbare forbindelse mellem Rink og Aron var etableret, kunne den 35-årige Aron i et brev til sin »europæiske« ven i Godthåb, Samuel Kleinsmidt, skrive:

»Samuel, Dette er bare et billede, som jeg har tegnet . . . Jeg tænker på din venlighed, da du hjalp mig med at sælge min kajak. Disse penge har i vinter skaffet mig lidt dansk proviant. Hele min barndom sørgede mine forældre for, at jeg ikke savnede disse ting, og da jeg blev fanger, kunne jeg selv skaffe mig dem . . .

Jeg ville lide yderligere nød, hvis ikke Percida (hans kone) kunne arbejde, og hvis ikke hendes yngre bror gav mig penge. Man må være taknemmelig over, at vore bopladsfæller fanger sæler; de forærer os stadig noget. Især Samuel hjælper mig stakkel med mad. Hvis Silas havde haft dårlig sælfangst, ville vi have savnet spæk (til lamperne) i huset.

Jeg har det bedre end i vinter, selv om jeg stadig ikke kan sidde oprejst . . .

Når jeg har fødselsdag i overmorgen, vil jeg bruge mine sidste penge . . . for nogle af dem må du sende mig 2 ark svært papir og 1 ark tyndt papir, for det er sluppet op.

Lev vel alle – således skriver jeg

Aron.

Kangeq, 8. april 1858.

Kangaamiut, tegnet efter hukommelsen. Det ældste bevarede Aron-billede, som han sendte med et brev til Samuel Kleinsmidt i 1858. Originalen findes på Søkortarkivet i København.

*Ukkaqutit inngyngamuk kaimutpariyo:
umaiyugayut ukka killemmut inngi inngitigut*

Rensdyrjagten skildret af Jens Kreutzmann.

Aron sender dette brev sammen med en tegning, den første vi kender. (Brev og billede opbevares i Farvandsdirektoratets arkiv). Kleinschmidt har vist Arons budskab til familien Rink, og det startede Arons karriere som billedkunstner.

I de følgende 10 år, med kortere eller længere mellemrum, gik vor billedsamling med kajakposten fra Kangeq til Godthåb, ialt 160 akvareller. Indtil sidste brev og billede fra januar 1869:

»... jeg må slutte brevet på grund af træthed. Hvad sker der os herefter?»

Et par måneder »herefter« dør Grønlands »nationale kunstner« af Grønlands »nationale sygdom«, tuberkulosen.

Af Arons billeder forbliver 16 akvareller, med motiver fra sagnene om mødet med eskimoer og nordboer, på Nationalmuseet. De blev sendt allerede i 1859 fra en hjælpepræst i Godthåb direkte til C. J. Thomsen, Oldnordisk Museum.

Den falske profet Habakuk's menighed i dans om gravene. Akvarel af Jens Kreutzmann.

Ialt er der af Arons produktion bevareret 250 manuskriptsider med 56 sagn; o. 40 træsnit; et par landkort – og o. 310 *tegninger og akvareller*. Af disse var ikke een i Grønland før 1982. Efter august er fordelingen mere ligelig og rimelig.

Overførelsen af Arons og Jens Kreutzmanns 204 akvareller til Grønland har, som dengang, forudsat et bredt samarbejde. Et arbejde på tværs af Na-

tionalmuseets afdelinger, fra direktion til kulturministeriet, fra Danmark til Grønland. Og alle billeder er på bedst mulig vis reproduceret. 7 sæt faksimiletryk er fordelt til studie- og udstillingsbrug i danske og grønlandske institutioner.

Billedsamlingen er blevet »sikret for offentligheden«, som Signe Rink ønskede det.

Litteratur:

Kaladlit okalluktualliait I–IV. Noungmme:

- 1859–63 Grønlandske Folkesagn I–IV, Godthaab, opskrevne og meddelte af Indfødte, med dansk Oversættelse.
- (1972) Faksimileudgave. Hørsholm.
- 1860 Kalátldit Assilialiait/Grønlandske Træsnit. Noungmme/Godthaab.

Christensen, Helge:

- 1953 Aron fra Kangeq, en grønlandsk billedskærer. Godthåb.

Elgström, Ossian:

- 1916 Moderna Eskimåer, p. 55–61. Stockholm.

Knuth, Eigil:

- 1948 Grønlandske Billeder. Grønlandsk Selskabs Årsskrift, p. 61–80.
- 1960a Aron fra Kangeq, Grønlands Guldaldermester. Nationalmuseets Arbejdsmark, p. 45–65. København.
- 1960b Aron of Kangeq, The Seal Hunter who became Father of Greenland's Art of Painting. 25 p. The National Museum of Denmark.
- 1961a Álut Kangermiup Qalipagai. 27 p. The National Museum of Denmark.
- 1961b Eskimokunst. Louisiana Revy nr. 3, p. 18–19.
- 1961c Álut Kangermio – Aron fra Kangek. Atuagagdliutit/Grønlandsposten, 1. januar (Jubilæumsnummer), p. 12–13. Godthåb.
- 1963 Singajuk's Family Saga. FOLK, vol. 5, p. 209–218. København.
- 1968 Álut Kangermio – Aron fra Kangek – Aron of Kangek (1822–69), kavdlunát-sianik, nordboer og skrælinge, the Norsemen and the Skraelings. Godthåb.

Kaalund, Bodil:

- (1979) Prøver af Grønlandsk Tegning og Trykning 1857–61. Faksimileudgave af album i Dronningens Håndbibliotek. Forord B. K.

- 1980 Grønlandsk kunst, p. 173–190. København.

Kleivan, Inge:

- 1982 Grønlandske sagn om nordboerne. GRØNLAND, nr. 8–9, p. 314–329.

Lund, Lars Møller:

- 1972 Álup okalualåve. Godthåb.

Lyng, Kristoffer:

- 1938–39 Kalátldit okalugtuait okalualåvilo. I–III. Noungmme.

Meldgaard, Jørgen:

- 1982a ARON. En af de mærkværdigste billedsamlinger i verden. Kalaallit oqaluttua-toqaasa assiliartat. Nationalmuseet. København.
- 1982b Signe Rink. Kvinden bag Aron's og Jens Kreutzmann's grønlandske akvareller. Nationalmuseets arbejdsmark. København.

Oldendow, Knud:

- 1955 Grønlændervennen Hinrich Rink. Grønlandsk Selskabs Årsskrift.
- 1957 Bogtrykkerkunsten i Grønland og mændene bag den. København.

Rink, Hinrich:

- 1866, 1871 Eskimoiske Eventyr og Sagn I, II. København.
- (1982) Faksimileudgave. København.
- 1857–61 Frederik d. VII's Album: Prøver af Grønlandsk Tegning og Trykning. Dronningens Håndbibliotek, København.
- 1875 Tales and Traditions of the Eskimos. London.

- (1977) Faksimileudgave. København.
 1877 Danish Greenland its People and Products. London.
 (1977) Faksimileudgave. København.
- Rink, Signe:
 1886 Grønlændere. Kristiania.
 1887 Grønlændere og danske i Grønland. Kristiania.
 1888 Kolonidyller fra Grønland. Kristiania.
 1896 Kajakmænd. Odense.
 1902 Fra det Grønland som gik. Et par tidsskildringer fra trediverne.
 1905a A comparative Study of Two Indian and Eskimo Legends. Proceedings of the International Congress of Americanists. 13. session, New York 1902. Paris.
 1905b 4 breve til Museumsdirektør S. Müller: 19., 23., 29. juni & 1. juli. Etnografisk Samling, Nationalmuseet. København.
 1905c Nogle faa veiledende Bemærkninger, til en grønlandsk-eskimoisk Billedsamling. Manuskript. Etnografisk Samling, Nationalmuseet. København.
- 1905-06 Kalålek = Karålek af udlede fra Koræk og ikke fra »Skrælling«. Geografisk Tidsskrift, p. 149-152 og p. 224-227. København.
 1907-08a Lidt om Grønlands Befolkningsspørgsmaal. Geografisk Tidsskrift, p. 210-216. København.
 1907-08b De to eskimoiske Racenavne Juít og Inuít. Geografisk Tidsskrift, p. 236-239. København.
- Rosen, C. H.:
 1859 Sagn fra Grønland. Dansk Maanedsskrift 1859 II (red.: Mathias Steenstrup), p. 174-183. København.
- Rosing, Emil & Birte Haagen:
 1982 Aalup Jens Kreutzmann-illu assillialiaasa Signe Rink-ip katersugaasa nalunaarsorlugit allattorsimaffiat. Fortegnelse over Signe Rink's samling af Aron's og Jens Kreutzmann's akvareller. Xerox 8 expl. Nuuk & København.
- Undset, Sigrid:
 1952 Artikler og taler fra krigstiden, p. 86-98. Oslo.

Aron

P. Kreutzmann.